

خصائص امیر المؤمنین

دکتر سیداحمد رضا خضری

- خصائص امیر المؤمنین علی بن ابی طالب
- ابی عبدالرحمن احمد بن شعیب النسائی
- جواشی و تعلقات: ابی اسحق الحوینی الاثری
- بیروت، دارالکتاب العربی، ۱۴۰۷ هـ. ق

ماجرای سفر او به دمشق بازمی‌گردد. در آن سفر گروهی از مردم دمشق از نسائی در مورد علی (ع) و معاویه سؤال کردند که وی با شهادت اعلام کرد که علی بر معاویه برتری دارد و در پاسخ کسانی که از وی خواستند تا فضائل معاویه را نیز مانند فضائل علی (ع) در کتابی فراهم آورد، گفت: «معاویه فضیلتی برای گفتن ندارد» (مقدمه تحقیق بر خصائص الاثمه) از این رو گروهی از متعصبان اهل سنت او را از مسجد بیرون افکنده و پس از ضرب و شتم، وی را به رمله تبعید کردند. چندی بعد به مکه رفت و در همانجا به سال ۳۰۳ ق بدرود حیات گفت (نک، ابن خلکان ۲۵/۱، سبکی، طبقات الشافیه، ۸۲/۲، روضات الجنات، ۵۸/۱) آثار مهم او یکی، سنن النسائی در حدیث الضعفاء والمتروکیین دربارهٔ راویان ضعیف و غیرقابل اعتماد و دیگر خصائص امیر المؤمنین علی بن ابی طالب است. کتاب اخیر مجموعه‌ای از ۱۸۸ روایت دربارهٔ ویژگیهای آن حضرت است که می‌توان آنرا اینگونه تنظیم و دسته‌بندی کرد.

۱) نسائی روایت اول تا هفتم کتاب خود را به مطالبی دربارهٔ اسلام آوردن علی (ع) اختصاص داده است. از میان این هفت روایت سه مورد از زبان علی (ع) و سه مورد منسوب به زید بن ارقم و یک مورد منسوب به یحیی بن عقیف و پدرش عقیف است. محقق و مصحح کتاب در تعلیقات خود در ذیل کتاب، اسناد پنج مورد از این روایات را ضعیف، ساقط و غیرقابل اعتماد می‌داند، و اسناد دو مورد دیگر را صحیح دانسته و بر روایت آن دو حدیث از سوی دهها نفر دیگر از مورخان و محدثان صحه گذاشته است [نک (صص) ۱۹-۳۱]

۲) نسائی آنگاه با آوردن ۱۵ روایت به بیان جایگاه علی (ع) نزد پیامبر خدا (ص) پرداخته است. که در آن میان دو روایت از زبان سعد بن ابی وقاص دربارهٔ واقعه غدیر و اعلام ولایت علی (ع) است و در دو روایت دیگر دو حدیث مشهور منزلت و سپردن پرچم به دست علی (ع) در خیبر از طریق سعد نقل شده است. همچنانکه در ده روایت دیگر از طرق مختلف حدیث مشهور سپردن پرچم جنگ در نبرد مشهور خیبر به دست علی (ع) آمده است و تنها از چهار طریق این حدیث به ابن هریره باز می‌گردد که محقق و مصحح کتاب نیز اسناد هر چهار مورد را صحیح دانسته همچنانکه اسناد پنج مورد دیگر از روایات مذکور را نیز صحیح دانسته و مابقی را ضعیف برشمرده است. آنگاه در پایان این بحث همین روایت را به نقل از امام حسن بن علی (ع) با اضافاتی نقل کرده و آن پس با ذکر روایت مفصل به نقل از ابن عباس علاوه بر تأیید این روایات از زبان او، امتیازات خاصی چون افتخار سبقت جستن در پذیرش اسلام، حمایت از پیامبر اسلام به هنگام هجرت، و پذیرفتن خطر با خفتن در بستر او، و اینکه پیامبر (ص) او را جزء اهل بیت قرار داده و دربارهٔ او حدیث منزلت و غدیر را فرموده است، یادآور شده است [نک (صص) ۳-۴۳].

۳) نسائی روایات ۲۳ تا ۳۶ کتاب خصائص امیر المؤمنین را به موضوعاتی چون آموختن کلمات و سخنانی به علی (ع) برای بدست آوردن مغفرت الهی و اینکه خداوند دل علی (ع) را به ایمان آزموده و او را

بررسی و شناخت دیدگاه تاریخی اهل سنت دربارهٔ تشیع و شخصیت علی (ع) یکی از موضوعات مهم و حساس تاریخ اسلام است که ضرورت بازنگری بدان در حال حاضر انکارپذیر است و در صورتیکه این بازنگری بدون جانبداریهای مذهبی و بر اساس روح حقیقت‌جویی صورت پذیرد، می‌تواند آثار و نتایج سودمندی در برداشته و راهی تازه برای از میان برداشتن سوءتفاهمات موجود فراروی پیروان هر دو مذهب بازگشاید. این بررسی می‌تواند طی مراحل مختلفی انجام پذیرد:

نخست: شناسایی آن دسته از منابع و مأخذ اصلی اهل سنت که دیدگاه عالمان و اندیشمندان آنان را دربارهٔ تشیع و شخصیت ائمه شیعه خاصه امام علی (ع) منعکس نموده است.

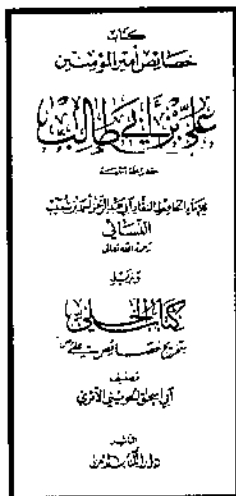
دوم: شناسایی و استخراج موضوعات اصلی و فرعی که شایسته چنین بررسی و گفتگویی باشد.

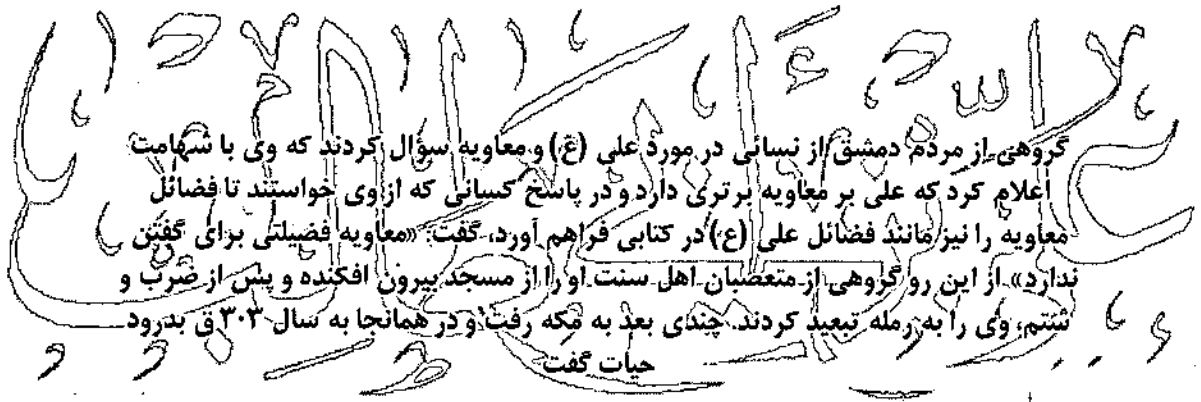
سوم: نقد و بررسی دیدگاه هر کدام از رجال برجسته اهل سنت درباره موضوعات اصلی و فرعی بر اساس روایاتی که در کتب حدیثی اهل سنت نقل شده است.

چهارم: مقایسه نتایج حاصله با دیدگاه عالمان و اندیشمندان شیعه و نشان دادن موارد اختلاف و ارائه راه حل رفع اختلاف.

روی کردن بدین گونه روش‌های پژوهشی که متأسفانه تاکنون مهجور مانده است می‌تواند جایگزین روش‌های غیرمنطقی شود که بعضاً بر مطالعات تاریخی شیعه و سنی سایه افکننده و تاکنون حاصلی نداشته و نه تنها چیزی از اختلافات موجود را نکاسته؛ بلکه بر دامنهٔ آن نیز افزوده است.

در این میان یکی از منابع مهم و درخور توجه درباره شخصیت و ویژگیهای علی (ع) کتاب «خصائص امیر المؤمنین علی بن ابی طالب» است که امام ابی عبدالرحمن احمد بن شعیب نسائی - راوی و محدث نامدار اهل سنت آنرا نگاشته است. این کتاب با حواشی و تعلیقات محققانه ابواسحق الحوینی الاثری به سال ۱۴۰۷ ق / ۱۹۸۷ م و به همت دارالکتاب العربی در بیروت به چاپ رسیده است. همچنانکه بر محققان پوشیده نیست نسائی از شمار شش تن راویان معتبر و موثق اهل سنت است که به سال ۲۲۵ ق یا ۲۳۰ ق در نسای خراسان زاده شد و چندی بعد راهی مصر شد و در آنجا مسکن گزید و به زودی از پیشوایان فقه و حدیث در زمان خود شد. بی‌گمان نسائی بر مذهب اهل سنت بود با اینهمه چون درصدد ذکر فضائل علی (ع) برآمد و آن حضرت را از خلیفه اول و دوم برتر دانست، از سوی محافل اهل سنت متهم به تشیع یا گرایشهای شیعی شد (نک: ابن تیمیه، منهاج السنه النبویه، ۹۹/۴؛ محمود مصطفی، اعجام الاعلام، ۱۹۲) منشا این اتهام به

هدایت کرده است، اختصاص داده است [نک (صص) ۴۴-۵۴].

۴) روایات ۳۷ تا ۴۲ کتاب به ماجرای مشهور بسته شدن ورودی خانه‌های مهاجرین به داخل مسجد نبوی بجز در خانه علی (ع) اختصاص یافته و بر این مطلب تأکید شده است که پیامبر تنها فرمان خداوند را در این باره اجراء کرده و تمیضی میان یاران خود قائل نشده است.

۵) روایات ۴۳ تا ۶۴ کتاب به حدیث مشهور منزلت اختصاص یافته این حدیث که موقعیت ممتاز و استثنائی علی (ع) را نسبت به پیامبر نشان می‌دهد با الفاظ و کلمات گوناگون و تفاوت‌های مختصری در ۲۰ روایت این کتاب انعکاس یافته که مصحح ۱۲ روایت از آنها را صحیح، هفت مورد از آنها را ضعیف و یک مورد را حسن دانسته است [نک (صص) ۵۹-۷۶].

۶) روایات ۶۵ تا ۷۱ کتاب، به احادیث پراکنده‌ای درباره قرابت علی (ع) به پیامبر است (۷۷-۸۴)

۷) روایات ۷۱ تا ۷۵ کتاب به ماجرای مشهور مأموریت علی (ع) برای قرائت سوره براءت در مراسم حج سال نهم هجری اختصاص یافته و بر این نکته تأکید شده است که با آنکه رسول خدا (ص) در آغاز، این مأموریت را به ابوبکر سپرده بود اما از جانب خداوند فرمان یافت تا این مهم را خود یا علی به انجام رساند [نک (صص) ۸۲-۸۴]. مصحح نیز از مجموع چهار روایت مذکور دو مورد را صحیح و دو مورد را ضعیف دانسته است.

۸) روایات ۱۰۰-۷۶ کتاب به حدیث مشهور غدیر یا عبارات و اقوال گوناگون اختصاص یافته است. مؤلف در این بخش که مهم‌ترین بخش کتاب نیز محسوب می‌شود، علاوه بر ذکر ماجرای غدیر و حدیث مشهور «من کنت مولاه فعلی مولاه» به سربه یمن و اختلاف میان علی (ع) و گروهی از یاران او اشاره کرده و به صورتهای گوناگون توصیه‌های پیامبر اسلام (ص) مبنی بر دوستی علی و پرهیز از دشمنی با او را یادآور شده است [نک (صص) ۸۴-۱۰۲].

نوع حدیث	تعداد در کتاب	درصد از کل احادیث
صحیح	۷۴	حدود ۴۰٪
ضعیف	۴۹	حدود ۲۶٪
حسن	۱۷	حدود ۹٪
ساقط	۱	حدود ۵٪
جید	۱	حدود ۵٪
فی اسناده لین	۱	حدود ۵٪

در پایان ذکر این نکته را لازم می‌دانید که احادیث مذکور در کتاب نسائی تقریباً همان روایاتی است که شیعیان آنها را نقل می‌کنند و بر اساس تفکر سیاسی و دیدگاه ایدئولوژیک خود، از آنها چنین نتیجه می‌گیرند که اولاً علی (ع) شایسته‌ترین کس برای جانشینی پیامبر (ص) بوده و ثانیاً پیامبر (ص) نیز بهمین سبب او را به جانشینی خود برگزیده است. با وجود این اهل سنت برغم نقل همان احادیث چنین نتیجه‌ای نمی‌گیرند، از این رو همواره این پرسش در ذهن پژوهشگر تاریخ ایجاد می‌شود که چرا آنان با وجود ذکر آن احادیث به نتیجه‌ای که شیعیان رسیده‌اند، نمی‌رسند؟ برای پاسخ به این پرسش باید گفت که اولاً اهل سنت در واقع چنین روایاتی را بجز ذکر مناقب و فضائل امام علی (ع) بحساب نمی‌آورند همچنان که اگر به کتب حدیث و رجال آنان نگاه کنیم نظیر این مناقب و فضایل را برای دیگر اصحاب و یاران پیامبر (ص) نیز ذکر می‌کنند.

ثانیاً به نظر می‌رسد که آنان ذکر این مناقب و فضائل را از سوی پیامبر (ص) توصیه‌ای در حق اهل بیت خاندان او می‌دانند و هیچگاه برداشت سیاسی و حکومتی از آن نمی‌کنند.

این درحالی است که مصحح کتاب نیز ۱۳ مورد از احادیث مذکور را صحیح ۷ مورد را ضعیف و ۳ مورد را حسن دانسته است.

۹) روایات ۱۰۱ تا ۱۱۹ کتاب مشتمل بر احادیث پراکنده‌ای در باب منزلت و جایگاه ویژه علی (ع) و همسرش فاطمه (س) نزد پیامبر خدا (ص) است که اسناد چهار مورد از آنها نزد مصحح کتاب صحیح و هفت مورد دیگر از آنها ضعیف و مابقی نیز محل تردید و بحث است [نک (صص) ۱۰۳-۱۱۳].

۱۰) روایات ۱۲۰-۱۴۸ کتاب مشتمل بر چندین حدیث پراکنده منصوب به پیامبر اکرم است که در آنها فاطمه (س) برترین زنان عالم و امت اسلامی و سرور زنان بهشتی و نیز پاره تن پیامبر خوانده شده و از دو پسر او امام حسن (ع) و امام حسین (ع) به عنوان سرور جوانان بهشت و ریحانه امت اسلامی و فرزندان پیامبر خدا یاد شده است. این در حالی است که مصحح کتاب نیز ۸ مورد از احادیث مذکور را صحیح، ۷ مورد را ضعیف و ۲ مورد را حسن و مابقی را قابل بحث و گفتگو دانسته است [نک (صص) ۱۱۴-۱۱۳].

۱۱) نسائی روایات ۱۴۹ تا ۱۸۴ کتاب را به ذکر مطالبی درباره دشمنان